

Kész Orsolya

SZÉP ÚJ VILÁG

„A forradalom ismer egy olyan többes szám első személyt, amely nemhogy kizárná az egyes szám első személyét, hanem minden tulajdonságával együtt magába zárja.”

(Nádas Péter)

A román és magyar irodalom közegeinek a találkozása, illetve fordítástörténete elválaszthatatlan a két nép politikai és történeti vitáitól.¹ A különböző szelekciós eljárásokban (mikor mit érdemes a „másik” irodalomból lefordítanunk) többnyire az egyes nemzeti irodalmak fordítás- és irodalmpolitikája is megmutatkozik. Engem elsősorban azonban nem ezek a szelekciós eljárások és történeti szempontok érdekelnek, hanem sokkal inkább az, hogy milyen elvek mentén válik lehetővé a román szépirodalomnak a magyar irodalomban történő kontextualizálása, és fordítva, azaz hogyan lehet a magyar irodalom egy tendenciáját közelebb vinni a román irodalomhoz, illetve a mindenkori olvasókhoz.

Néhány éve jelent meg a *Dilingó* című, Traian Ștef szerkesztette, a kortárs román irodalmat bemutató antológia,² mely elsősorban a román irodalomban „nyolcvanasok” néven számon tartott generáció irodalmát prezentálja tíz kortárs román novellista szövegein keresztül. Vincze Ferenc a kontextuális módszertani lehetőségeiről szólva megjegyzi, hogy az előszóíró Esterházy Péter a szövegeket egyértelműen a magyar irodalomban prózafordulat néven ismert jelenséghez köti, ezzel a gesztussal valamelyest felszámolva a román szövegek idegenségét.³ Ugyanakkor azt is megjegyzi, hogy amennyiben a logikát visszafordítjuk, akkor a prózafordulat jelenségét és azokat a szerzőket, akiknek irodalmát ezzel a kategóriával szokás leírni, kapcsolni lehet a nyolcvanasok nemzedékének szövegfelfogásához, így a magyar irodalom egy tendenciáját lehetséges kontextualizálni, mintegy közelebb vinni a román irodalomhoz, anélkül, hogy megszüntetnénk annak másságát.

Míg a kortárs (új?) román és magyar film esetében már rengeteg konceptuális és filmpoétikai kérdéssel, filmtörténeti előzménnyel, tör-

1 Erről bővebben lásd: FARKAS Jenő, *A román irodalom magyar recepciója*, Korunk 2008/8., 60–72.

2 *Dilingó. „nyolcvanas nemzedék”*, szerk. Traian ȘTEF, Noran, Budapest, 2008.

3 VINCZE Ferenc, *A kontextuális módszertani lehetőségei egy román nyelvű magyar irodalomtörténetben*, Hungarológiai Közlemények XVIII. (2017/4.), 17–31.

téneti és szociokulturális kontextussal foglalkozó összehasonlító vizsgálat született, a magyar és román irodalmak ilyen átfogóbb tanulmányozására csak elvétve vannak próbálkozások, holott azt látjuk, hogy adott egy olyan irányzat, amely ismét lehetővé tenné a két irodalom közelítését egymáshoz: a valós vagy elképzelt forradalmak, rendszerváltások, háborús események (re)prezentálása. Ez kettős célkitűzésből eredhet: egyrészt mindkét nemzeti irodalom erőteljesen problematizálja a közelmúlthoz, annak feldolgozásához való viszonyt (és ilyen forradalmi események jócskán találhatók mindkét történetben), a múlthoz való hozzáférés tematizálása során magának a hozzáférésnek a mediális feltételeit, másrészt olyan műfajokon keresztül igyekszik megérteni saját jelenét (amely szükségképpen egy tágabb kontextusba ágyazódik), mint az utópikus alkotások, amelyek jövőre irányultságában mindig a jelen állapotaikat foglaltatnak benne.

Ezek nem pusztán tematikus egyezések, hanem egyszerismind poétikai, de közérzeti hasonlóságok is, amelyek lehetővé teszik nem csupán az összevetést, de a közelítést is az „ismeretlen”, az idegen felszámolása nélkül. Florina Ilis regénye, a *Gyerekek háborúja*⁴ egyszerre meséli el egy nagyon specifikus milió történetét, ugyanakkor univerzális problémafelvetésén keresztül tematizálja a bárhonnan érkező olvasó számára is nemcsak izgalmas, de húsbavágó kérdéseket.

A *Gyerekek háborúját* megelőzte két regény is, mindkettő jelentős siker volt a romániai és nemzetközi kritikusok és az olvasók körében egyaránt: a *Coborârea de pe cruce*⁵ [Leszállás a keresztről] és a *Chemarea lui Matei*⁶ [Máté hivatása]. Ezután született Ilis mindeddig legelismerettebb kötete, a *Gyerekek háborúja*, amely elnyerte a România Literară irodalmi folyóirat díját, majd 2010-ben a Courier International nevű nívós francia díjat az év legjobb külföldi könyvéért.

Noha látszólag sok kapcsolat nincs a fent említett három regény között – Ilis például szellemesen megjegyzi egy interjúban, hogy az egyetlen összekötő elem, hogy mindenik címe (románul) C-vel kezdődik, így akár C-trilógia is lehetne a nevük⁷ –, valójában számtalan poétikai egyezés mutatható ki a regények között, nem beszélve arról, hogy mindhárom már címében jelzi, hogy van a szövegeknek egyfajta

4 Florina ILIS, *Gyerekek háborúja*, ford. Koszta Gabriella, Jelenkor, Pécs, 2009.

5 Florina ILIS, *Coborârea de pe cruce*, Cartea Românească, București, 2001.

6 Florina ILIS, *Chemarea lui Matei*, Cartea Românească, București, 2008.

7 Interjú Florina Ilisszel a regény kapcsán: *Cruciada copiilor este o oglindă a timpului său*, Ziarul de Duminiță 2006. július, <https://www.zf.ro/ziarul-de-duminica/crucuada-copiiior-este-o-oglanda-a-timpului-sau-3005584>.

teológiai dimenziója is, összeköti őket egy vallásos misztikum jelenléte – persze Ilis ezt a teológiai kontextust folyamatosan át- és újraírja.

Ez egyébként egy elég tekintélyes román irodalmi hagyományhoz kapcsolja, amelyben kiemelt szerep jut az abszurdnak, a babonáknak, a misztikummal teli világoknak. De Ilis egy másik névsorba is illeszkedik, azon szerzők közé, akik új irodalmi modelleket vezettek be (új nyelvet, szövegalkotási módszereket és technikákat), újra „föltalálták” a román irodalmat,⁸ olyan nevekkel együtt, mint Petre Barbu, Filip Florian, Matei Florian, Radu Pavel Gheo, Dan Lungu vagy Lucian Dan Teodorovici.

Ha már a román és magyar irodalmi diskurzusok komparatív elemzésénél, a kulturális kontaktónaknál és transzfereknel tartunk, érdemes megnéznünk, hogy milyen kontextusba íródik Ilis a magyar irodalmi környezetet tekintve. Demény Péter Ilisről és Bartis Attiláról megfogalmazott meglátásai például, a generációs összetartozás mellett, leginkább a poétikai és narratív technikák hasonlóságára fókuszálnak úgy, hogy miközben az irodalmi kölcsönhatásokról beszél, finoman jelzi az elbeszél helyzetből fakadó (kulturális) idegenség/különbség jelenlétét is: „Florina Ilis és Filip Florian a kánon és a kulturális marketing két kedvence: a *Kisujjak* megjelent németül, lengyelül, amerikaiul, szlovénül és magyarul (Magvető, 2008), *A gyermekek keresztesháborúja* pedig héberül és magyarul (Jelenkor, 2009), s mindkét mű számos díjat mondhat a magáénak. Mindketten 1968-ban születtek, mint Bartis Attila, akinek ugyan Florian a barátja, de a szövegalkotás tekintetében Florina Ilishez hasonlít. Az ő regénye a rendszerváltás utáni Románia referenciális elemeit olyan irgalmatlanul és radikálisan emeli be a fikcióba, amilyennel *A nyugalom* a rendszerváltás utáni Magyarország és a határontúltság valóságmarkereit.”⁹

*

Florina Ilis regénye, a *Gyerekek háborúja* (Cruciada copiilor) románul 2005-ben jelent meg, és ahogy arra már az előzőekben hivatkoztam, azonnal a romániai és nemzetközi irodalmi élet érdeklődésének homlokterében üdvözölhettük. Rövid időn belül több rangos irodalmi díjat is bezsebelt, és számtalan nyelvre lefordították – magyarra Koszta Gab-

8 Carmen MUȘAT, *Reinventarea literaturii române*, Observator Cultural 2006. május 25., 31.

9 DEMÉNY Péter, *Román írók, román irodalom*, Lettre 2009/72, <http://www.c3.hu/scripta/lettre/lettre72/demeny.htm>.

riella, jó néhány fontos román nyelvű szépirodalmi és tényirodalmi mű fordítója ültette át. A román kritika konszenzuálisan Románia társadalmi tablójaként, vagy még inkább kórképeként értelmezte a regényt, amely kimagasló alkotói igényességgel ábrázolja a kétezres években felnövekvő generáció problémáit, az 1989-es forradalmat követő szabad világ, főként a rendszerváltás után kiépülő médiapiac anomáliáit, a politikai szférát meghatározó, lényegében átmentődött „régiszer” szabálytalanságait és visszasságait, a román társadalom rétegződésének, tagozódásának különféle dimenziót.

Zsigmond Adél *Regény auto-reverse üzemmódban* című kritikájában¹⁰ épp azért tartja fontosnak a *Gyerekek háborúját*, mert a diktatúra éveiről (a hatvanas, hetvenes, nyolcvanas évekről) olvashattunk már számos kiváló regényt, de a kétezres években felnövekvő nemzedékről, illetve annak problémáiról Ilis regénye előtt román nyelven még nem született olyan jelentős szépirodalmi munka, amely annak az igényével lépett volna fel, hogy a jelen vagy közelmúlt (gyerek)társadalmára nézvést fontos kérdéseket vessen fel és problémákat tematizáljon. Például az egyes médiumok szerepét a fiatal (Z és Y) generáció életében (a számítógépes játékok, filmek, az internet, a popzene), világról alkotott képében, akik már tulajdonképpen egy olyan új típusú nemzedék, amelynek kialakulásában a technika rohamos fejlődése játszott rendkívül fontos szerepet; vagy annak a kérdését, hogy miként írható le média és valóság viszonya, mit kezd vagy inkább mit nem kezd Románia az egyre fokozódó társadalmi szakadékokkal (például az utcagyerekek ügye), amely egyszersmind a társadalom különböző csoportjainak egymás ellen hangolásával is jár; hová vezet az autoritatív, tekintélyelvű nevelési gyakorlat a családon és oktatási intézményeken belül, egyáltalán miért nem értik a tanárok/szülők és a gyermekek generációi egymást, miből adódik a minden eddiginél mélyebbnek tűnő nemzedéki szakadék stb. Zsigmond kiemeli, hogy ezek olyan aktuális problémák, amelyeket a politikai és társadalmi kérdéseket tárgyaló publicisztikai szövegek időről időre felvetnek, szépirodalmi alkotásban azonban Ilis regényéig csak elvétve tematizálódtak ennyire érzékenyen és közérthetően (hiszen, bár a szerző írói technikája nagyon is komplex, mégis nyelvi megoldásainak köszönhetően széles befogadói réteget tud megszólítani).

10 ZSIGMOND Adél, *Regény auto-reverse üzemmódban* (Florina Ilis: *Gyerekek háborúja* című regényéről), Látó 2009/8., 100–103.

A cselekmény tehát a 2000-es évek elejének Romániájában játszódik. A kolozsvári központi pályaudvaron vagyunk, ahol a vakációzni készülő iskolás gyerekek, szüleik és tanáraik gyülekeznek, hogy egy különvonaton elinduljanak a román tengerpart felé. A kiránduló gyerekek közé keveredik Calman, a bukaresti utcagyerek, aki titokban száll fel a nyaralni indulókkal együtt, hogy aztán a vonaton utazó gyerekek elhatározzák, hogy elfoglalják a járművet. Először is bezárják a tanárokat a fülkékükbe, majd a mozdonyba bejutva kényszerítik a mozdonyvezetőt, hogy ne álljon meg Brassóban, később a nyílt pályán leállítják a vonatot és lekapcsolják róla a mozdonyt. Közben különböző véletlenek sorozataként a gyerekek hozzáférnek a Bárónak nevezett cigány maffiózó fegyvereket szállító terepjárójához, és még további véletlenek vezetnek ahhoz, hogy a kezdetben játéknak induló eset eldurvuljon, és több haláleset is bekövetkezzék. Miután egy rendőrségi helikoptert is lelőnek, az illetékes szervek különleges alakulatait kivezénylik, azonban a káosz teljes arra nézvést, hogy miként kellene őket bevetni egy csapat gyerek ellen. Ez idő alatt Románia legkülönbözőbb részéről érkeznek az utcagyerekek, hogy csatlakozzanak a lázadáshoz, és, természetesen, mindennek a mediális közvetítettsége is fontossá válik, például a mozgalomnak weboldala is lesz, a „gyerekek keresztes háborúja” névre keresztelik az akciót, amely világszerte jelentős médiafigyelmet kap. A tömegtájékoztató eszközök pedig részletesen, percről percre tudósítanak az egyre fokozódó helyzetről, tájékoztatják a lakosságot, sőt még a nemzetközi médiumok is beszámolnak az eseményekről. Az ellentét kicsúcsosodik, amikor a csatlakozó utcagyerekek és a „jól szituált” családok gyerekei között is konfliktus tör ki, amely további áldozatokat követel. Végül a rendőrök elfogják a vezetőket, gondosan leválasztják a csavargókat a „rendes” családok gyerekeiről, és felszámolják az „összeütközést”. A regény zárójelenete az egyik gyermekáldozat (Romulus) gyászmenetén játszódik, ironikus, persze, hogy a különböző világi és egyházi méltóságok hogyan igyekeznek meg nem történné tenni és meg nem érteni a gyerekek lázadásának körülményeit és motivációit (a tanfelügyelőség képviselője például rövid beszédében sajnálkozásának ad hangot, hogy egy ilyen nagyszerű kezdeményezés, mint a tanulók tengerparti táborozásának megszervezése, ilyen tragikus véget ért, de II. János Pál pápa is üdvözlétét küldi, a munkaügyi minisztérium hivatalnoka, államtitkára és a kiskorúak védnöke is megszólal, ügyesen és diplomatikusan kikerülve Romulus halálának körülményeit stb.). Calmanra kábítószer-kereskedésért és

gyilkosság vádja miatt a fiatalokúak börtöne vár, a tehetős szülők pedig a tanárokhoz és cinikus politikai szereplőkhöz hasonlóan arra törekszenek, hogy gyerekeik későbbi előmenetelét a megtörténtek ne befolyásolják.

A cselekmény már önmagában is egy dinamikus és izgalmas regényt ígér, azonban Ilis írástechnikája az, ami lehetővé teszi, hogy érzékeny módon közelítsen a fenti problémákhoz. Figyeljük meg a regény indulásának egyik mondatát, ami tulajdonképpen erről a precíz és mindenre kiterjedő írástechnikáról, illetve egyúttal a regény szerveződéséről is árulkodik:

A kívülről ez a sürgés-forgás kaotikusnak tűnhet, látszólag semmi értelme, fölösleges, olyan, mint az esztelen elemi részecskék tánca az univerzum keletkezésének pillanatában, amikor az anyag alkotóelemeiben vagy a vallásos felfogás szerint az isteni teremtőerőben még nem mutatható ki semmilyen ésszerű, azaz isteni terv; de ha nem veszi figyelembe az emberi látás korlátait, ha tekintetének sikerül alkalmazkodnia a nagy egésztől elkülönülő csoportokhoz, és filmfelvevőgéphez hasonlóan kimetszeni a valóságból azokat a részleteket, amelyek az érzéki megismerés határán még felfoghatók a csak érzékeire és a józan eszére támaszkodó figyelmes szemlélő helyzetének tér- és időkoordinátái között, egyszerűen lehengerli a valóság jelentésteli sűrített látványát.

Zsigmond Adél, a már hivatkozott szövegében, a mindentudó narrátort egy filmfelvevőgéphez hasonlítja, amely ráközelít egy-egy figurára, kimerevíti a képet, és apránként adagolja a megfigyelt alak cselekvéseit, úgy, hogy közben múltjából is felvillant egy-egy, a jelen eseményei szempontjából releváns mozzanatot, illetve ismeri és közvetíti a szereplők ki nem mondott gondolatait, motivációit is. Így az egyes szereplőknek nem, egyedül az olvasónak van lehetősége univerzális nézőpontot kialakítani, amely a különféle partikuláris tudatok vágyait és érdekeit egy keretbe képes foglalni és strukturális összefüggések hálójaként értelmezni. Ez a típusú, a mikro- és makroperspektívát egyaránt érvényesíteni képes szemlélődés válik a regény kulcsává, hiszen ilyen módon „megszabadul az emberi látás korlátjaitól, és mindent egy időben képes regisztrálni”.¹¹ A polifonikus szerkesztés azonban nem csu-

11 *Uo.*

pán írástechnikai kérdés, de egyszersmind szemléleti is, azt üzeni, hogy nincsen egyetlen monologikus tudat, amelyen keresztül elmesélhetőek az események, ezért van szükség egy több önálló történetből álló montázsra, amely megszünteti a cselekménynek az időbeli egymásutáni-ságra épülő egységét, anélkül, hogy felszámolná az okozatiságot.

Ilis grandiózus, sokszálas és sokszereplős történetet ír, a rendkívül rétegzett regényben a román társadalom legkülönbözőbb csoportjaiból származó szereplők sorsát párhuzamosan futó történetzálakban követhetjük végig. Ott vannak a viszonylag jól szituált diákok és tanáraik, celebek, újságírók, informatikusok, a bukaresti Ferentari lakónegyed szegényei, az utcagyerekek, stricik és prostituáltak, politikusok, korrupt üzletemberek, maffiózók, papok, kuruzslók, rendőrök, vasutasok stb. Történeteik összekapcsolódásában kiemelt szereppel bír a véletlen, többnyire egy előreláthatatlan, egyedi esemény katalizálja a cselekmények alakulását. De tovább árnyalja a megrajzolt képet az egyes szereplők ortodoxiához, a transzcendenshez, a babonásághoz, misztikumhoz való szoros kapcsolata (például a regénybeli AIDS-ben szenvedő kislány és a szerzetes szála), a társadalmat átszövő korrupcióra való folytonos reflexió, a különböző társadalmi osztályok és generációk, valamint szubkultúrák és nyelveik közötti szakadék megmutatása. Ezek egyébként a kortárs román irodalom kitüntetett témái, gondoljunk csak Adrian Schiop¹² *Soldații. Poveste din Ferentari* [Katonák: Mese Ferentari-ból] című kötetére, amely egyfajta antropológiai látélet Bukarest egyik legszegényebb lakónegyedéről, miközben a homoszexuális kapcsolatok és transzgender szereplők megjelenítésének egyedülálló kísérlete, vagy Doina Ruști kiváló regényére, a *Lizoanca tizenegy évesen*¹³ (*Lizoanca la 11 ani*), amelynek történetét évekkel ezelőtt a romániai bulvársajtó kapta fel (a hír a tizenegy éves lányról szólt, aki egy egész falut megtöltött szifilisszel), és ezt a vidéki környezetben megtörtént drámát dolgozta fel regényében a szerző, közben a gyermekprostitúció problémáját tematizálva, vagy legutóbb Dan Lungu román író és szociológus *A kislány, aki Istent játszott*¹⁴ (*Fetița care se juca de-a Dumnezeu*) című regényében mutatta meg nagyon élesen a kétezres évek elejének Romániáját, a gazdasági kiszolgáltatottságával, elván-

12 Adrian SCHIOP, *Soldații. Poveste din Ferentari*, Editura Polirom, București, 2013.

13 Doina RUȘTI, *Lizoanca tizenegy évesen*, ford. SZENKOVICS Enikő, Orpheusz, Budapest, 2015.

14 Dan LUNGU, *A kislány, aki Istent játszott*, ford. KOSZTA Gabriella, Noran Libro, Budapest, 2018.

dorlásával, szétszakadt családjával és generációs szakadékaival stb. Mindezt a radikális társadalomkritikai szemléletet Ilis regényében összegyűrve találja meg az olvasó: olyan fontos társadalmi problémákat érint, mint a gyermekkereskedelem és a gyermekprostitúció, a szervezett bűnözés, a korrupció, a nyelvi manipuláció, a közvélemény, a társadalmi nyilvánosság tömegtájékoztatási eszközök útján megvalósuló befolyásolása, manipulációja, a román közoktatásban uralkodó állapotok vagy a mélyszegénység.

Rengeteg kulturális és történeti utalás is található a (látszólag könnyed hangvételű regényben), a cím eleve a gyermekek keresztes hadjárata néven elhíresült (krónikákból ismert és valószínűleg fiktív) eseménysorozatra utal, amelynek során gyermekekből álló sereg indult el a Szentföld felszabadítására. Ilyen utalásként tekinthetünk arra is, hogy a gyerekek által elfoglalt vonat valahol Posada környékén áll meg, ahol Károly Róbert magyar király 1330. évi havasalföldi hadjárata során vereséget szenvedett I. Basarab havasalföldi fejedelem seregétől.¹⁵ Az ikerpár, Romulus és Remus nevét is szimbolikus névválasztásként értékelhetjük, főként, hogy Ilis a mitikus történettel ellentétben hagyja meghalni Romulust és életben tartja Remust, ezzel átírva a román–római folytonosságot és alapítástörténetet. De nemcsak történelmi, hanem rengeteg popkulturális és népszerű irodalmi utalás is található a regényben: Harry Pottertől Eminemig a 2000-es évek elejének hírességeit és meghatározó popkulturális elemeit is felsorakoztatja a *Gyerekek háborúja*. Mindezeket pedig még komplexebbé teszi a különböző rétegnyelvek páratlan kezelése: Ilis erősködés nélkül beszél az utcagyerekek, a rendőrök, a pedagógusok és a vasúti munkások nyelvét is.

Borbély András *Animarum venator* című, a regényről írt szövegében úgy véli, a *Gyerekek háborúja* a társadalomkritikai perspektíva érvényesítésénél is tovább megy, szerinte ugyanis Ilis nemcsak a különböző szociális problémák bemutatására vállalkozik, hanem arra is, hogy megmutassa: a „tradicionális vallásosság, illetve végletesen technicizált, mediatisált és manipulált világszemlélet itt olyannyira hasonló erők

15 KINDA Gabriella *A románok keresztes háborúja* című szövegében felveti, hogy mit üzenhet a magyar olvasónak a posadai helyszínválasztás, illetve a zárójelenet: vajon a Kolozsvár Főteréről induló gyászmenet értelmezhető-e utólagos irodalmi birtokbavételként, terjeszkedésként, esetleg feladásként. Mindenesetre felveti a nacionalista retorika problémáját, aminek egyébként ellentmondani látszik épp a Romulus és Remus történet átírása – Kalligram 2010/február, <http://www.kalligramoz.eu/Kalligram/Archivum/2010/XIX.-evf.-2010.-februar/A-romanok-keresztes-haboruja>

eredménye, hogy már aligha beszélhetünk pedáns hermeneutikai megközelítéssel a koselleck-i »egyidejű egyidejűtlenségekről«, vagy társadalmi egyenlőtlenségekről, vagy gazdasági korrupcióról, sokkal inkább a mediatizált képzelet és az erotikus vágyak mindent behálózó és homogenizálódó masszájáról, ahol a reálfolyamatok helyett technikai, képi, erotikus és képzeletbeli áttételek határozzák meg a pszichikumot.¹⁶ Mindezek mellett megmutatja az értelmiség és a társadalmi intézmények csődjét is, a politika cinizmusát és az egyén radikális kiszolgáltatottságát is célozza ez a kritika, azt állítva, hogy éppen az információáramlás hön áhított és demokratizálónak vélt szabadsága vezetett el a totális tájékozatlansághoz.

A gyerekek világának kiépítése, a lázadás következményeként létrejövő közösség megrajzolása Golding *A legyek ura* című regényét idézheti fel, s nem véletlenül, a magyar és román nyelvű kritika egyöntetűen hivatkozik a regényre mint irodalmi előzményre és hagyományra. Azonban a *Gyerekek háborúja* nem egy utópisztikus világ megrajzolását tűzi ki célul, amelynek végpontja a jövőben, tehát eredendően a virtualításban van, hanem egy jelenbeli, „itt és most” esemény kialakításában érdekelt: a vonat szimbolikus elfoglalása a saját maguk fölötti rendelkezés visszaszerzése, a már említett társadalmi és szociális korlátok lebontása és egyszersmind a test visszavétele.

Bagi Zsolt *A körülrás*¹⁷ című kötetében az *Emlékiratok könyvéről* és az irodalmi nyelv fenomenológiájáról szóló elemzésében határozza meg a testközösség fogalmát olyanként, amely mindenkor a hatalmi viszonyok egyenlőtlenségeiből meríti működésének erejét, vagyis a testközösségek az épp fennálló hatalmi rend ellenében próbálnak létrejönni, így a valós testközösség az az elérendő társas lét, amelyet nem ellenőriz a hatalom. Ez a fajta közösség soha nem adódik valamiféle „természetes” módon, nem a testek természetes közössége, hiszen csak az adott társadalommal szemben meghatározható, így mindig kivívandó. Bagi az *Emlékiratok könyvének* csúcspontját és a testközösség leginkább tökéletes megvalósulását az 1956. október 23-ai események leírásában jelöli ki. Ennek a legszembetűnőbb jellemzői a testközösség eddigi típusaihoz képest az egységben való heterogenitás, illetve még inkább az, hogy a testek oly módon kerülnek egy közösségbe, hogy

16 BORBÉLY András, *Animarum venator*, ÚjNautilus.info 2019. november, <http://ujnautilus.info/animarum-venator-florina-ilis-gyerekek-haboruja>

17 BAGI Zsolt, *A körülrás*. Nádás Péter: *Emlékiratok könyve*, Jelenkor, Sensus Füzetek, Pécs, 2005.

eközben nem akadályozzák egymást és nem oldják fel egymás másságát – bár ez mindig ideiglenes, azt látjuk, a gyerekek közösségében, ha csak átmenetileg is, egy ilyen (nagyon is valóságos) testközösség alakul ki, szemben a felnőttek korrump, manipulatív és autoritatív világával, felülírva a regény által gondosan megjelenített osztályegyenlőtlenségeket és társadalmi törésvonalakat.